

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i
Linköpings stift 2005

VALLERSTADS KYRKA

Vallerstads socken
Mjölby kommun
Linköpings stift
Östergötlands län

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

VALLERSTADS KYRKA

Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift
Delrapport juli 2005

Innehåll

Inledning.....	3
Bakgrund.....	3
Syfte.....	3
Kulturminneslagen.....	3
Kulturhistorisk bedömning.....	3
Inventeringens uppläggning och rapport.....	4
VALLERSTADS KYRKA.....	5
BESKRIVNING OCH HISTORIK.....	5
<i>Socknen</i>	6
<i>Kyrkomiljön</i>	6
<i>Kyrkogården</i>	7
<i>Kyrkobyggnaden</i>	7
Exteriör beskrivning.....	8
Interiör beskrivning.....	9
KULTURHISTORISK BEDÖMNING.....	11
<i>Kyrkogården</i>	11
<i>Kyrkobyggnaden</i>	11
HÄNDELSELISTA.....	12
Förkortningar.....	14
ÖVRIGT.....	15
Befintliga skyddsformer.....	15
Övriga inventeringar.....	15
Källor.....	15
Kartor.....	15

Inledning

Bakgrund

Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapsunderlaget för våra kyrkobyggnader och kyrkomiljöer genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering. På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen inom stiftets del av Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkobyggnader som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkans kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att skapa ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkan/kapellet och för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrko/kapellbyggnaden samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkobyggnader/kapell och kyrkomiljöer i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att skapa ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar av kyrkobyggnaden.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, och Östergötlands län samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljöns i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall

till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör, fotografier och en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygdslitteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i denna rapport. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, vilket är ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

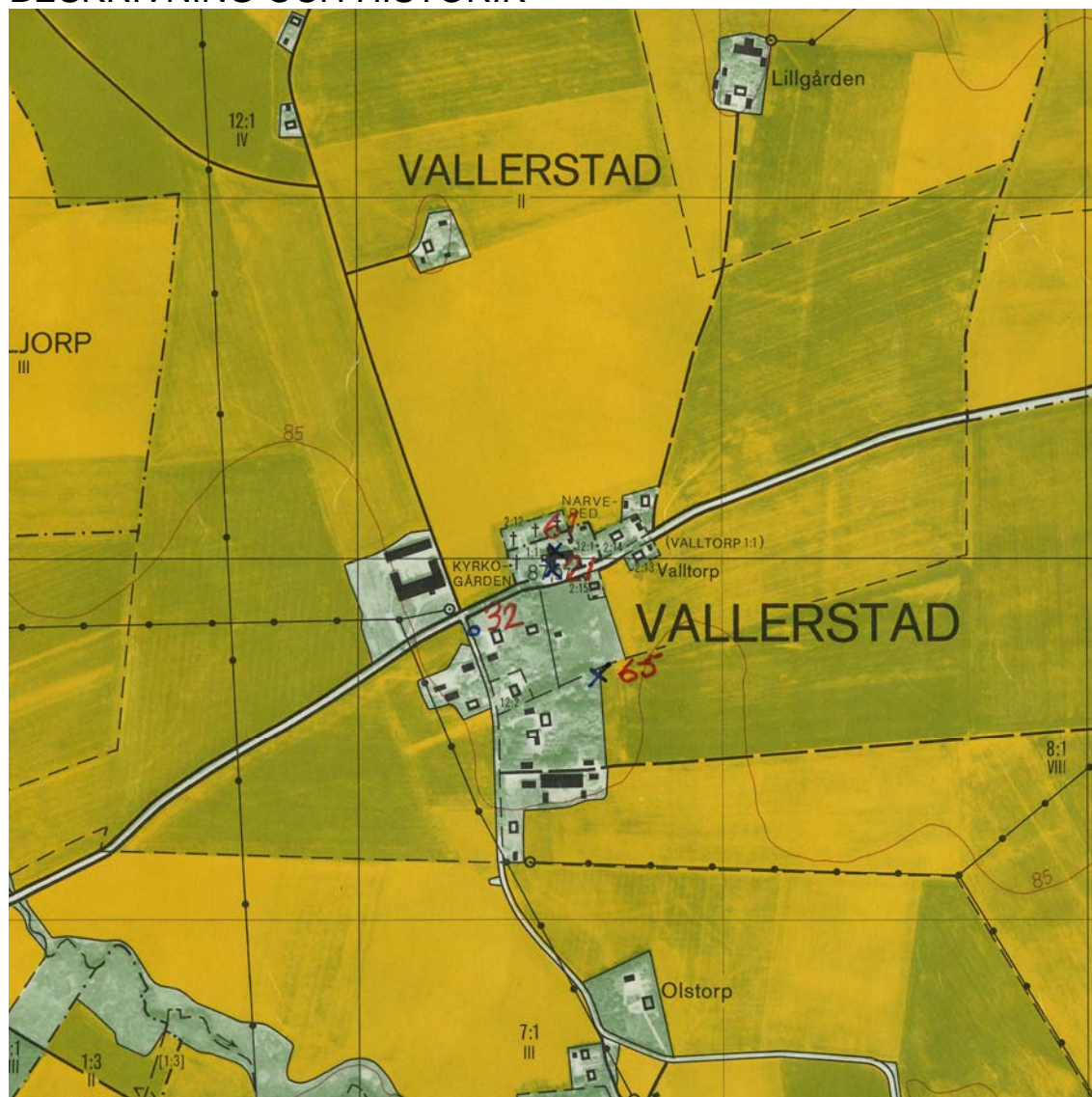
Fältarbetet, fotografering och rapportsammanställningen har utförts av antikvarie Anna Lindqvist vid Östergötlands läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

VALLERSTADS KYRKA

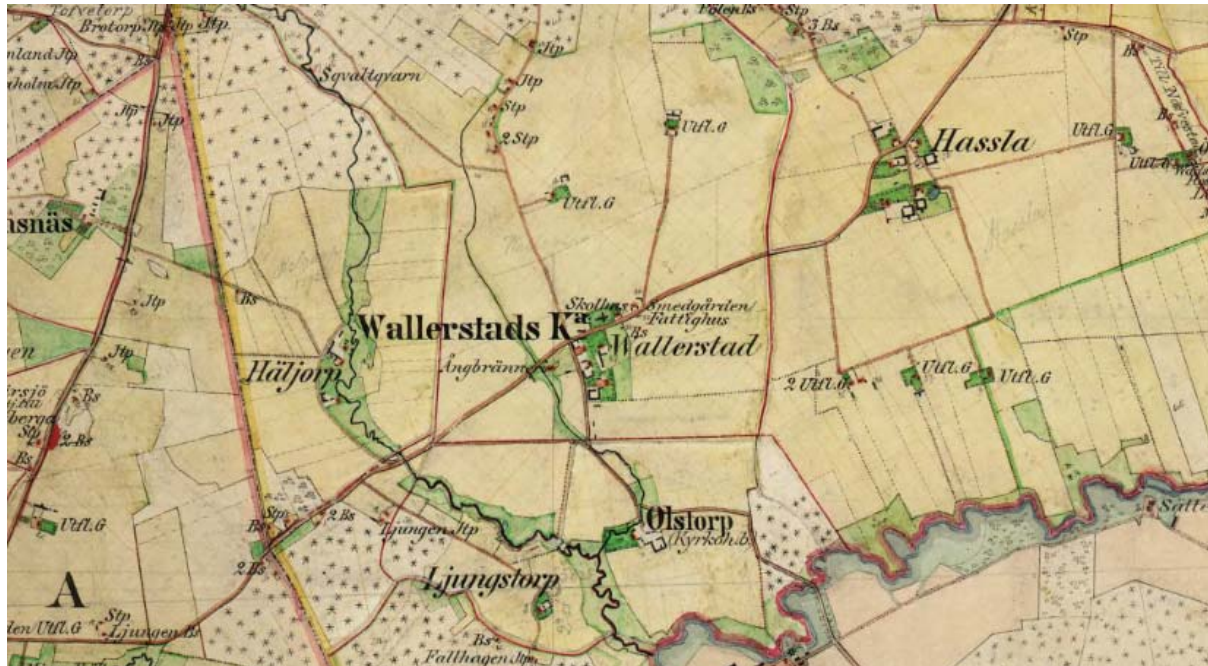
Mjölby Vallerstad 15:1, Vallerstad socken, Mjölby kommun, Bobergs härad, Östergötlands län och landskap, Linköpings stift

Vallerstad är en medeltida sockenbildning och omnämns på 1300-talet som *Walderstadh*. Den äldsta kända kyrkan i Vallerstad uppfördes av sten under 1100- eller 1200-talet. Dess ursprungliga planform är inte känd. Den revs, med undantag av tornets nedre delar, i samband med att en ny kyrka uppfördes på samma plats. Den nya kyrkan uppfördes 1832-1833 av östgötabyggmästaren Abraham Nyström. Kyrkan fick en tidstypisk utformning med rektangulärt långhus, rakslutet kor med en halvrund sakristia i öster samt torn i väster. De vita fasaderna är spritputsade med slätputsade rusticeringar och hörnkedjor. Huvudingången är via tornet i väster och en port finns även centralt placerad på södra sidan. Den är dock igenmurad på insidan. Sadeltaket är relativt flackt och är sedan 1935 täckt av svartmålad kopparplåt. Kyrkan är mycket välbevarad såväl exteriört som interiört och har i stort sett endast restaurerats vid ett tillfälle, nämligen 1951 under ledning av arkitekt Erik Fant.

BESKRIVNING OCH HISTORIK

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 52 Vallerstad.

Utsnitt ur häradsekonomska karta 1868-1877, Normlösa

Socknen

Vallerstad är en medeltida sockenbildning och omnämns på 1300-talet som *Walderstadh*. Vallerstad är en utpräglad jordbrukssocken och hör naturgeografiskt till det område som betecknas Vadstenaslätten. Bland de större gårdarna kan Götevid och Hassla nämnas. Vid Lundsbacke, 1,5 km nordöst om kyrkan, finns ett imponerande gravfält från järnåldern med 175 registrerade fornlämningar. Dessa består i huvudsak av runda stensättningar och resta stenar. En runsten fanns inmurad i den gamla kyrkans sakristievägg, men försvann vid nybyggnationen på 1830-talet. Enligt samtida källor lär den ha använts ”som bindesten öfver södra kyrkodörren.”

Kyrkomiljön

Vallerstad är belägen i ett öppet odlingslandskap ca 5 km nordöst om Skänninge. Vallerstads by laga skiftades på 1830-talet. Av byn återstår fyra gårdar, varav två ligger kvar på ursprunglig plats söder om kyrkan och landsvägen. Sydöst om kyrkan är det f d ålderdomshemmet bevarat, Valltorp, uppfört på 1870-talet med putsade fasader. Den f d prästgården är belägen ca 2 km söder om kyrkan.

Kyrkogården

Kyrkogården omgärdas av en halvmur, d v s en yttermantel av sten med motfyllning på kyrkogårdssidan. Ingången är i söder och flankeras av grindstolpar av släthuggen röd granit med järnsmidesgrindar från 1800-talets början. På kyrkogårdens nordöstra sida finns en bisättningsbyggnad, som sannolikt delvis består av en äldre byggnad, vars ursprungliga funktion är oklar. Den har spritputsade fasader och ett topptak täckt med svartmålad galvaniserad plåt. På kyrkogården finns en skulptur ”Såningsmannen” utförd 1949 av Gottfrid Larsson, som var bördig från socknen och även är begravd på kyrkogården.

Beskrivningen och historiken kompletteras efter avslutad kyrkogårdsinventering.

Kyrkobyggnaden

Den äldsta kända kyrkan i Vallerstad uppfördes under 1100- eller 1200-talet. Dess ursprungliga planform är inte känd. Enligt en teckning av arkivarien och forskaren Eric Ihrfors hade kyrkan ett smalare kor med absid samt vapenhus i söder. Kyrkan revs, med undantag av tornets nedre delar, i samband med att en ny kyrka uppfördes på 1830-talet. Kalkstenen lär ha bränts till kalk till den nya kyrkan.

Redan 1777 påbörjades diskussioner om att uppföra en ny kyrkobyggnad. Det dröjde dock ända till 1833 innan den nya kyrkan kunde invigas. Men under den perioden togs flera ritningsförslag fram och Pehr Hörberg fick i uppdrag att måla en altartavla till den planerade kyrkobyggnaden. Han var dock inte förtjust i det planerade korets utformning.

Den nya kyrkan uppfördes under åren 1830-1833 efter ritningar av byggmästaren Abraham Nyström, som även ansvarade för byggnationen. Abraham Nyström (1789-1849) var tillsammans med sina söner August (1814-1886) och Johan Robert (1817-1890) storbyggmästarna i Östergötland under 1800-talet. Mellan åren 1836 och 1851 stod de för sju nybyggen av kyrkor och nio kyrkoombyggnader samt talrika uppdrag för profan bebyggelse. Vallerstad var Abraham Nyströms första kyrkobyggnad. De nedre delarna av tornet bevarades och kom att ingå i det befintliga tornet. Det är dock oklart hur mycket av det medeltida murverket som sparades. Kyrkan fick en för tiden typisk utformning i nyklassicism med ett rektangulärt långhus med sakristia förlagd bakom koret. Fasaderna är spritputsade med slätputsade rusticeringar och hörnkedjor. Sadeltaket är relativt flackt och tornet kröns av en nyklassicistisk öppen lanternin. Även interiören fick en tidstypisk prägel med ett ljusst och luftigt kyrkorum. Inredningen är till stora delar ritade av Nyström och är försedd med den så karakteristiska blomdekoren. Orgeln byggdes 1841 av Nils Ahlstrand i Norra Solberga. År 1890 fick kyrkan en altartavla ”Kristi förklaring” målad av Mårten Eskil Winge.

Interiören har i stort sett endast renoverats vid ett tillfälle, 1951 efter ritningar av arkitekterna Erik Fant och Johannes Dahl. År 1943 hade församlingen önskemål om att göra läktarunderbyggnader. Riksantikvarie Sigurd Curman var tveksam till det; ”Förslaget att avskilja ett särskilt utrymme under läktaren med en fast vägg synes ämbetet innebära ett tämligen hårt ingrepp i detta välbevarade, enhetliga och tidstypiska kyrkorum.” Arkitekt Erik Fant föreslog 1950 insättning av antikglas i ytterbågarna, vilket var vanligt förekommande under 1940- och 1950-talen. Riksantikvarieämbetet brukade inte motsätta sig detta, men i detta fall avstyrkte de förslaget ”enär de gamla blyspröjsarna därigenom skulle spolieras.”

I arkitekt Erik Fants program till restaurering 1943 uppger han ”Vid en restaurering bör man sträva efter att ej förändra kyrkorummets enhetliga och stiltrogna karaktär”. Renoveringen som utfördes 1951 innebar bl a att bänkkvarterens fyra kvarter ändrades till två och att

sittbänkarna moderniserades och gjordes bekvämare. Bänkinredning och läktarbarriär m m var före renoveringen helt vitmålade, orgeln och predikstolen hade en sparsam förgyllning och dörrömfattningarna till sakristian var marmorerade i grågrönt. Den färgsättningen härstammade sannolikt från en ommålning 1917. Inredningen fick nu en ny färgsättning i olika grå toner med en röd ton i blåa bänkkvarterens insidor. Den södra porten sattes igen inifrån och i nischen placerades det medeltida altarskåpet. Arkitekt Erik Fant ritade en ny omfattning till altartavlan, vars ram uppges i samtida protokoll som ett provisorium. Kaminerna i långhuset och "en kakelugn med vackert gult kakel av typisk Karl-Johans sort" i sakristian ersattes av elektrisk uppvärmning.

Därefter har fasaderna renoverats och i kyrkorummet har de bakre bänkraderna tagits bort.

Kyrkans södra sida

Exteriör beskrivning

Kyrkan är orienterad i öst-västlig riktning med rektangulärt långhus, halvrund sakristia i öster och torn i väster. Kyrkan är uppförd av gråsten och tegel. Fasaderna är spritputsade med slätputsade dekorativa omfattningar och rusticerade hörnkedjor samt avfärgade i gulvit ton. En äldre färgsättning verkar ha varit ockrafärgad spritputs och rosa grund samt portar i ljus- eller guldockra. Sockeln är putsad och idag avfärgad i grått. Tornet avslutas uppåt med en konsollist och fönstrens understycken bärs upp av konsoler. Taket är ett relativt flackt sadeltak täckt med svartmålad kopparplåt. Rännor, stuprör och fönsterbleck är av kopparplåt. Fönsteröppningarna är rundbågiga och fönsterbågarna är monterade direkt i muren utan karm med träbågar med glas i blyspröjs. Huvudingången är via tornet i väster men en ingång har även funnits på södra sidan. Den är igenmurad från insidan. Portarna är original och utgörs av dubbeldörrar med speglar med rombmotiv målade i grått. Omfattningar är rikt dekorerade med pilastrar som bär upp en tandsnittslist och däröver ett lunettfönster. Omfattningarna har de för Nyström så typiska blomornamenten. Trappstegen är av kalksten, varav den västra kan

vara en äldre altarskiva. Över den västra ingången finns en kalkstentavla med inskription; ÅNYO UPPFÖRD UNDER CARL XIV JOHANS XIV OCH XV REGERINGSÅR. Sakristian har i öster en nisch och i norr en ingång, som togs upp 1951, med en grågrönmålad enkeldörr med diagonalställd panel.

Interiör beskrivning

Långhuset är rektangulärt med ett obehandlat trägolv med breda furuplankor, som sannolikt är det ursprungliga golvet. I sidogångarna har, liksom i bänkkvarteren, ilagts ett nytt golv 1951. Väggarna är putsade och starkt nedsmutsade och taket består av ett putsat tunnvalv som avslutas nedtill med en profilerad list. I väster finns en gråmålad dubbeldörr från 1951 till vapenhuset. Den södra ingången är igenmurad och i nischen är sedan 1951 ett medeltida altarskåp uppställt på en nytillverkad predella. Innanfönstren, som är öppningsbara, tillkom 1951. Bänkinredningen, som är i två kvarter, är sluten mott mittgången och öppen mot sidogångarna. Den moderniserade och ommålades 1951 i sina nuvarande kulörer med grå sidor och röd insida. Predikstolen som tillhör originalinredningen från 1830-talet är målad i grått med förgyllningar och är placerad på den norra långsidan och har en ovanlig inbyggd trappa med dörr mot kyrkorummet.

I väster bärs orgelläktaren upp av grå marmoreringsmålade kvadratiska pelare. Trappan till läktaren är sannolikt den ursprungliga med obehandlat trä, som mynnar i vapenhuset. Läktargolv av obehandlat trä delvis täckt av en textilmatta. Gråmålade ursprungliga läktarbänkar finns bevarade på den södra sidan, medan de främre bänkarna är borttagna på norra sidan. Mot orgelns spelbord finns bevarade dörrar/luckor. Orgeln är tillverkad 1840 av Nils Ahlstrand i Norra Solberga, med fasad målad i grått med sparsam förgyllning. Fasaden är eventuellt ritad av arkitekten Carl Gustaf Blom Carlsson.

Koret ligger ett steg högre än långhuset. Golv, vägg och tak har samma utförande och behandling som långhuset. I korgolvet finns två gravhällar. I norr och söder finns korbänkar, varav den norra används som förråd med sittbänken borttagen. På ömse sidor om altartavlan finns rundbågiga dörröppningar till sakristian med enkeldörrar med speglar med rombformer samt överstycken uppburna av förgyllda konsoler. Altaret är murat och vitputsat med en medeltida kalkstensskiva. Altartavlan, som föreställer Kristi förklaring, är signerad M E Winge. Holmia 1890. Den är insatt i en arkitektonisk omramning med kolonner, som är ritad av Erik Fant 1951. Altarringen tillhör originalinredningen från 1830-talet och är rund med öppningar mot söder och norr och dekorerad med Nyströmsornament i form av romber och förgyllda blomornament.

Dopfunten är av kalksten och daterad A 1678 med inskription P.D.S. PUP. IN WALU I D.K. Den är attribuerad till Johan Silverling i Vadstena. Nummertavlorna är ovala med förgyllda ramar med tillhörande nummerlådor.

Sakristian är belägen öster om koret. Golvet har samma utformning som långhuset och är sannolikt originalgolvet. Väggarna är putsade och taket består av breda gråmålade brädor. I norr finns en innerdörr till ett vindfång och ytterport, vilken är tillkommen 1951 och är en enkel gråmålad spegeldörr. Innanfönstren är av samma typ som i långhuset. Mot den västra väggen är trappan till sakristians övre våning inbyggd med en slät stående gråmålad panel. Dörren till trappan är förlagd till den norra sidan och består av en äldre dörr. På den södra

sidan finns en senare isatt dörr, som leder till ett förråd under trappan. Sakristian har en övre våning, vilket är ganska ovanligt.

Sakristians övre våning har ett obehandlat äldre trägolv och putsade väggar, fönstren saknar innanfönster men har galler på insidan. Mot väster finns stickbågiga dörrar klädda med gråmålad liggande panel. Dessa leder endast till grunda nischer som används som förråd. Det finns inga spår efter att det skulle ha varit öppningar för vridbara nummertavlor.

Vapenhuset är försett med ett kalkstensgolv, som tillkom 1951. Väggarna är putsade i gulbeige ton och taket består av breda gråmålade brädor. Den norra väggen är inbyggd med gråmålad slät panel med dörrar från 1951 som leder till vind och läktare samt till en sedan 1995 installerad mulltoa. Den västra portens insida är gråmålad och försedd med dekorativa speglar med romber.

Tornet nås via vapenhuset. Det är svårt att avgöra hur mycket av det medeltida tornet som är bevarat då murverket inte är synligt varken exteriört eller interiör. Första våningen har ett obehandlat trägolv och putsade väggar. Våningen upptas till största delen av orgelbälgen. Där finns även en vevmekanism till tornluckorna. I öster finns en dörr till läktaren. Dörrbladet är klätt med en liggande gråmålad panel, som sannolikt är ursprunglig. Den andra våningen har ett enkelt trägolv, putsade väggar och i öster en lucka till långhusvinden. Mot väster finns ett oxöga med järnspröjs i träbåge. Däröver finns klockvåningen. Kyrkan har två klockor, omgjutna 1809 respektive 1844.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING

Kyrkan och kyrkogården utgör tillsammans med den omgivande bebyggelsen en samlad by- och kyrkomiljö med kulturhistoriska värden.

Kyrkogården

Den kulturhistoriska bedömningen kompletteras efter avslutad kyrkogårdsinventering.

Kyrkobyggnaden

Vallerstads kyrka utgör ett exempel på de kyrkor som nybyggdes under mitten av 1800-talet till följd av befolkningsökningen. Kyrkan präglas exteriört av byggnadstidens ideal med putsade fasader, symmetriskt placerade fönster, ett relativt flackt sadeltak och tornets låga öppna lanternin. Interiören har, trots restaureringen 1951, kvar sin nyklassicistiska prägel med ett ljus och luftigt kyrkorum med trägolv och stora delar av originalinredningen bevarad, såsom bl a fönster, dörrar, bänkar, altarring och predikstol. Orgeln, tillhör även originalinredningen och byggdes 1841 av orgelbyggaren Nils Ahlstrand och räknas till ett av hans främsta verk. Kyrkan har även ett stort värde ur ett regionhistoriskt perspektiv då den är uppförd av östgötabyggmästaren Abraham Nyström. Även dopfunten har ett regionhistoriskt värde då den tillhör en grupp kalkstensfuntar, som är lokalt tillverkade under 1600-talets andra hälft. Kyrkan har sedan restaureringen 1951 under ledning av arkitekt Erik Fant inte nämnvärt förändrats utan har även bibehållit den färgsättning och karaktär som arkitekten då gav den. Detta är ovanligt och har stora arkitektoniska och restaureringshistoriska värden.

Värt att notera är även att läktarens södra sida har kvar sina originalbänkar på ett sluttande trägolv och att sakristian har bevarat sin äldre karaktär med bl a uppgång till en övre våning. Det övre utrymmet har i hög grad bevarat originalsikten och bär dessutom spår av ålder och patina, vilket idag utgör ett sällsynt inslag i kyrkobyggnaderna. De medeltida murarna finns

bevarade i tornets nedre delar och eventuellt i långhusets närbelägna delar, vilka utgör en viktig källa till kunskap om medeltida stenbyggnadsteknik.

Sammanfattning

- Kyrkan har en tidstypisk och mycket enhetlig exteriör med putsade fasader, symmetriskt placerade fönsteröppningar och ett relativt flackt sadeltak samt bevarade originaldörrar och fönster. Den är även en av få kyrkor som uppfördes under 1830-talet i länet och är byggmästare Abraham Nyströms första kyrkobyggnad.
- Interiörens bevarade och väl sammanhållna ursprungliga inredning med de karakteristiska ”Nyströms-ornamenten” ger tillsammans med trägolvet och tunnvalvet kyrkorummet en tidstypisk prägel.
- Kyrkan har sedan arkitekt Erik Fants restaurering 1951 inte nämnvärt förändrats utan har bibehållit den färgsättning och karaktär som arkitekten då gav den. Detta är ovanligt och har stora arkitektoniska och restaureringshistoriska värden.

HÄNDELSELISTA

Förteckningen gör inga anspråk på att vara komplett. Den bygger enbart på nedan redovisade källor och kan i framtiden komma att revideras.

- 1100-1299 Nybyggnad – Kyrka av sten. Ursprunglig utformning okänd. Riven 1832. (BR)
- 1100-1349 Nybyggnad – Torn, de nedre delarna ingår i 1830-talets kyrkobyggnad. (BR)
- 1475-1500 Specifika inventarier – altarskåp, sannolikt nordtyskt arbete, placerad på södra väggen. (ATA)
- 1678 Specifika inventarier – dopfont av kalksten, tillverkad av Johan Andersson Silverling, Vadstena, lagades 1932. (ATA, ÖC 1974-02-08))
- 1737 Ändring – specifika inventarier – klockorna flyttades från klockstapeln till kyrktornet. (BR)
- 1746 Fast inredning – orgel byggd av Carl Björling, Kristberg och Gustaf Lagergren, Östra Husby, ersattes av en ny 1841. (SvK)
- 1783 Ritning till nybyggnad, osignerad. Ej utförd. (SvK)
- 1807 Ritning till nybyggnad, arkitekt Gustaf af Sillén. Ej utförd. (SvK)
- 1808 Ritning till nybyggnad, osignerad, ev. arkitekt Pfeffer. (SvK) eller friherren, skalden och teknikern Abraham Niclas Edelcrantz. Ej utförd. (GN)
- 1809 Specifika inventarier – lillklockan omgjuten hos Olof Rinlanders, Örebro. (ATA)

- 1828 Ritningar till nybyggnad, byggmästare Abraham Nyström, Kristberg. (BR)
- 1832 Rivning av den medeltida kyrkan med undantag av den nedre delen av tornet. (SvK)
- 1832-1833 Nybyggnad – Kyrka av sten** med rektangulärt långhus med rakslutet korparti, en halvrund sakristia i öster samt torn i väster. De nedre delarna av tornet kvarstår från den medeltida kyrkan. (SvK)
- 1832-1833 Fast inredning – Altare med en medeltida altarskiva. (SvK)
- 1832-1833 Fast inredning – bänkar, predikstol, altarring. (K)
- 1833 Invigning den 1 december. (GR)
- 1840 Ritning till orgelfasad, osignerad, av arkitekt Carl Gustaf Blom Carlsson. (SvK)
- 1841 Fast inredning – orgel byggd av Nils Ahlstrand, Norra Solberga, reparerad 1864 och 1951. (SvK)
- 1844 Specifika inventarier – storklockan omgjuten av A Rönnbom, Jönköping. (ATA)
- 1864 Ändring – fast inredning, orgeln från 1841 reparerad av August Rosenborg, Vadstena. (RAU)
- 1875-1899 Teknisk installation – kaminer på vardera långsida. (SvK)
- 1890 Vård/underhåll, interiör, inredningen ommålades i vitt, predikstolen i vitt med förgyllningar. (SvK)
- 1890 Specifika inventarier – altartavla ”Kristi förklaring” målad av Mårten Eskil Winge. (BR)
- 1917 Vård/underhåll, exteriör, nya spån lades på långhusets södra sida. Sockeln pågöts med cement och spritputsades. Putslagning och avfärgning, ommålning av snickerier, lanterninen vitmålades. (SvK)
- 1917 Vård/underhåll, interiör, putslagning och avfärgning, kordörrarnas omfattningar målades i en kraftig marmorering i grått och gröngrått. Nummertavlorna flyttades från kordörrarnas överliggare till korets hörn. (SvK)
- 1931 Teknisk installation – elektrisk belysning på läktaren och vid predikstolen, elektrisk klockringning. (SvK)
- 1932 Specifika inventarier – dopfunten från 1678 av kalksten, som var sönderslagen i fem delar restaurerades och lagades av skulptören Carl Ahnström, Skänninge. (ÖC 1932-08-06)
- 1934 Förslag till renovering, arkitekt Johannes Dahl, Tranås. (ATA)
- 1935 Ändring – ombyggnad, exteriör, samtliga spåntak ersattes med svartmålad kopparplåt. (SvK)
- 1950-1951 Konservering – fast inredning, orgeln konserverades av Bröderna Moberg Orgelbyggare, Sandviken. (ATA)

- 1951 Ändring – ombyggnad, interiör, ny altarpuppställning, korgolvet något utvidgat och ev omplacerades äldre gravstenar från vapenhuset till koret. Altarringens luckor borttogs. Sydportalen igensatt interiört, det medeltida altarskåpet placerades i den igenmurade sydportalen. De ursprungliga fyra bänkkvarteren omgjordes till två genom att tvärgången slopades. Bänkarna omgjordes med bekvämare sittbänkar. Innanfönster. Nummertavlorna placerades över dörrarna till sakristian och de befintliga överstyckena borttogs. Konservering och återuppsättning av äldre föremål. Ommålning av interiören i grå toner. Isolering av valvet. En utvändig dörr togs upp på sakristians nordöstra sida. Vapenhusets rötskadade trägolv ersattes av kalkstensplattor, ny dörr till långhuset med breddat och sänkt dörrparti. Arkitekt Erik Fant, arkitekt Johannes Dahl, konservator David Sundbaum. (SvK)
- 1951 Teknisk installation – kaminerna och den gulglaserade kakelugnen i sakristian ersattes av elektrisk uppvärmning, utökad elektrisk belysning. (SvK)
- 1952 Renovering, exteriör. (SvK)
- 1973 Renovering, exteriör, en silikatfärg pålagd 10-20 år tidigare avlägsnades, putslagning med kalkbruk samt avfärgning med Keim. Byggnadsingenjör Ture Jangvik, Linköping. (ATA)
- 1993 Ändring – ombyggnad, interiör, de två bakre bänkraderna togs bort. (SvK)
- 1995 Teknisk installation – mulltoa i utrymme i vapenhuset. (K)
- 2000 Förslag till interiör renovering, Arkitektgruppen GKAK. (ÖLM)
- 2000-2005 Vård/underhåll, fönsterrenovering, Glaskonst Winfried Baier, Tranås. (K)
- 2005 Kulturhistorisk inventering av kyrkan och kyrkomiljön, utförd av Östergötlands länsmuseum på uppdrag av Linköpings stift.

Förkortningar

- ATA – Antikvarisk-topografiskt arkiv, Riksantikvarieämbetet
- BR – Bebyggelseregistret - kulturhistorisk bebyggelseinformation, Riksantikvarieämbetet;
www.bebyggelseregistret.raa.se
- GN – Nyström, Georg, Herrgårdarnas byggmästare och deras släktled under trehundra år. Värnamo 2002.
- GR – Rörby, Gunnar, Vallestad kyrka, historisk beskrivning, 1977.
- K - Kyrkan
- RAU – Unnerbäck, Axel R., Orgelinventarium, Einar Ericis inventarium över bevarade nyklassiska kyrkorglar, Sthlm 1988
- SvK - Manuskript till Kyrkobyggnader 1760-1860, del 5, Östergötland. Sveriges Kyrkor. Riksantikvarieämbetet.
- ÖC – Östgöta Correspondenten
- ÖLM – Östergötlands länsmuseums topografiska arkiv

ÖVRIGT

Befintliga skyddsformer

Kyrkan och kyrkogården är skyddade enligt Lagen om kulturminnen 4 kap. Vallerstad kyrkomiljö, K33, utvärderad som kulturhistorisk värdefull miljö i kulturminnesprogrammet för Östergötland, utgivet av länsstyrelsen i Östergötlands län 1983.

Övriga inventeringar

Sedan 2002 pågående inventering av kyrkogårdar/begravningsplatser i Östergötlands län, utförs av Östergötlands länsmuseum.

Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län, Grenberger Byggnadsrestaureringskontor 2004.

Mjölby kommun, byggnadsinventering av samlade miljöer och enskilda objekt, 1984.

Prästgårdsinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.

Skolinventeringen i Östergötlands län, utförd av Östergötlands länsmuseum 1978.

Källor

Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Riksantikvarieämbetet

Bebyggelseregistret - kulturhistorisk bebyggelseinformation, Riksantikvarieämbetet;
www.bebyggelseregistret.raa.se

Manuskript till Kyrkobyggnader 1760-1860, del 5, Östergötland. Sveriges Kyrkor.
Riksantikvarieämbetet.

Ridderstad, Anton, Historiskt, Geografiskt och Statistiskt lexikon öfver Östergötland, M-Ö,
Norrköping 1877.

Rörby, Gunnar, Vallerstad kyrka, historisk beskrivning, 1977.

Sveriges Bebyggelse, Östergötlands län, del II, Uddevalla 1947

Östergötland, landskapets kyrkor. Red. Ingrid Sjöström och Marian Ullén.
Forskningsprojektet Sockenkyrkorna. Kulturarv och bebyggelsehistoria.
Riksantikvarieämbetet 2004.

Östergötlands läns kalender 1872.

Östergötlands länsmuseums arkiv

Kartor

Häradseconomisk karta 1868-1877, Normlösa

Ekonomisk karta, 1948 och 1982, blad 8F 5c Vallerstad

Sammanställt av Östergötlands länsmuseum i juli 2005. Den kulturhistoriska bedömningen har utförts i samverkan med Länsstyrelsen i Östergötland.